

משה חיים פלח

בסוגיא דכחל

ויעוין ברמז"ס (פט"ו ממאכלות אסורות הי"ח) דציאר טעמא דכחל מן המנין וז"ל כחל שנתצשל עם הצער בששים וכחל מן המנין, הואיל והכחל מדצריהם כמו שציארנו הקלו בשיעורו, אך הראב"ד ציאר וז"ל אמר אצרכם ויש נותן טעם טוב מזה מפני שהוא היתר כשהוא צעלמו עכ"ל, ויעוין ברש"א צתורת הבית (צ"ד ש"א ד"ה ע"ג) דנראה דנקט צכוונת הראב"ד כשיטתו דהיינו משום דהכחל עלמו צער הוא ומותר הוא והרי הוא צעלמו מעלה את החלב שבו, אך יתכן לפרש צכוונת הראב"ד כדברי הרא"ה ויעוין צמגיד משנה (פ"ט ממאכלות אסורות הי"ג) שכתב על דברי הרמז"ס וז"ל ויש חולקין עליו צזה הטעם שמפרש דטעמא הכא משום שהוא עלמו צער הוא וי"א מפני שהוא מותר צפני עלמו עכ"ל.

ודברי הרא"ה לריכס ציאור דכיון דצפני עלמו היתר הוא, ולא אסרוהו אלא כשצישלו עם צער אחר, דלפיכך מסייע לצטל ומלערף לס', דהא מ"מ כיון דמדרבנן איבורא הוא כשנתצשל עם צער אחר היאך מלערף לצטל.

והנה יעוין ברש"א צתורת הבית (צ"ד ש"א עו סט"ג) שכתב וז"ל והיכא דליכא צקדירה ראשונה חמשים ותשעה שנאסר הכל מסתצרא שהכחל עלמו נעשה צבילה שהרי

אמר רב נחמן גיד צששים ואין גיד מן המנין כחל צששים וכחל מן המנין צילה צששים ואין צילה מן המנין אמר רבי ילחק צריה דרב משרשיא וכחל עלמו אסור ואי נפל לקדרה אחרת אסור אמר רב אשי כי הוינן צי רב כהנא איצטיא לן כי משערין צדידיה משערין או צמאי דנפק מיניה משערין פשיטא דצדידיה משערין דאי צמה דנפק מיניה מנא ידעינן אלא מעתה נפל לקדרה אחרת לא יאסר כיון דאמר רב ילחק צריה דרב משרשיא וכחל עלמו אסור שויה רבנן כחתיכה דצבלה, ויעוין צתוס' וצש"ה.

ויעוין צחידושי הרא"ה דציאר וז"ל כשהוא אסור צקדירה אינו אסור מפני חלב שבו אלא מפני שהוא גופו נעשה צער צחלב והוא עלמו אסור כצער חזיר, ואפילו הכי משום דהוא גופיה התיירא הוא צפני עלמו ואפילו מדרבנן ואע"ג דהוא גופיה צער צחלב, ומדינא דאורייתא נמי מישרא שרי ואפילו עם צער אחר, אלא דרבנן אחמירו ציה צבדי צער אחר משום דמיחזי כצער צחלב, משום הכי אמרי רבנן דהוא גופיה מסייע לצטל ומלערף לחשבון ששים עכ"ל ויעוין צדצרוי צצדק הבית (צ"ד ש"א עו צ) "אלא ודאי עיקר טעמא משום דהוא גופיה התיירא הוא ואין חלב שבו חשוב חלב מן הדיו" ויעוין צמשמרת הבית [ש].

החלב, וא"כ שפיר הוי חתיכה נצלה, דמקבל טעם מן חלב והוי זשר בחלב, ואין נפקא מיניה דחלב נאסר מן הכשר, דמכל מקום הכשר שבכחל מקבל טעם מן חלב, והוי ליה זשר וחלב, ודוק כי לריך עיון עכ"ל ול"ז גדר הדברים.

ונראה לזאר דברי הרא"ה זטעמא דכחל מן המנין "משום דהוא גופיה היתירא הוא זפני עלמו ואפילו מדרבנן ואע"ג דהוא גופיה זשר בחלב, ומדינא דאורייתא נמי מישאר שרי ואפילו עס זשר אחר, אלא דרבנן אחמירו זיה זכדי זשר אחר משום דמיחזי כזשר בחלב, משום הכי אמרי רבנן דהוא גופיה מסייע לזטל ומלטרק לחשבון ששים" דזאמת דין הכחל הוי תרתי דסתרי, דמחד כלפי עלמו אמרינן דאף דהוי זשר בחלב מ"מ היתירא הוא, דכלפי עלמו לא גזרו צו כלל ואין החלב שבו נידון כחלב, ומאידיך כלפי זשר אחר מחמירין לדונו כחלב וחשיב כזשר בחלב,

עשאוהו כזשר בחלב וזשר בחלב לדברי הכל נעשה הכל כנזילה ולפיכך לריך ששים ואין כחל מן המנין עכ"ל, ותמהו האחרונים (עיון זפלתו סי' 5 סק"ו) דהרי הרשב"ה גופיה פסק (שם ח ע"ה וזח"ה קה סע"ז) כשיטת רבינו אפרים דלא אמרינן חתיכה עלמה נעשית נזילה אלא זזשר בחלב" והא"כ אמאי הכא נעשה הכל כנזילה וזעינן סי' לזד מחל [וזאמת דאין הקושיא תלויה זשיטת הרשב"ה היאך קי"ל, דהרי להדיא מזואר זלשונו הכא דהך דינא הוי אף לשיטת רבינו אפרים וכמש"כ דזשר בחלב "לדברי הכל" נעשה הכל כנזילה].

ותי' הפלתי וז"ל ואולי סי"ל לרשב"ה ודאי כל זמן שלא נתזשל חלב זה עס שאר זשר, אין שם חלב עליו, ולא שווינהו חז"ל לחלב, ולכך אף שהזשר מקבל טעם מחלב אינו נאסר, דאין שם חלב עליו, אבל אם נתזשל זשאר זשר, שם חלב עליו דאוסר שאר זשר, וא"כ דכזר שם חלב עליו, אף לזשר שבכחל אוסר

א* ובפשוטו זיאור הדברים, דיסוד שיטת רבינו אפרים דלא אמרינן ח"נ"ג אלא זזשר בחלב ולא זשאר איסורין, היינו משום דזזשר בחלב ע"י דנתזשלו יחד נעשה כל אחד מהם לחפלא דאיסורא, וזכו זיאור לשון התוס' (ק א) "משום דכל חד וחד זאפיה נפשיה שרי וכי איתנהו זכדי דדדי אסור הלכך הזשר עלמו נעשה איסור ולוקה אס לכל חזי זית מזשר וחזי זית מחלב ולכך לריך זרוטב ששים לזטל כל החתיכה שנפלה עליה עיפת חלב" ולפי"ז דזר הבלוט מזשר בחלב ל"ש ה"ע וכן נקט זאמת הש"ך (סי' זד סק"ד וסי' קג סק"ה) ודלא כזכ"י (סי' קג) וזכ"ח (סי' נז) [אולם מלשון הש"ך נראה דלא אחי עלה מהאי עעמא, דיעו"ש (בסי' זד) זיאור עעמו וז"ל דהא עעמא דהפוסקים דאמרינן זזשר בחלב ח"נ"ג הוא משום דזשר בחלב כל חד זאפי נפשי' שרי וכי איתנהו זכדי דדדי אסור הלכך הזשר עלמו נעשה איסור משא"כ זשאר איסורים כמ"ש הפוסקים וזכאמים בזימין ל"ז ס"ק י' א"כ הכא שכזר נאסר הבלוט זקדרה לא שייך ח"נ"ג עכ"ל ומזואר דנקט דעיקר החילוק משום דזז"ח מעיקרא שניהם מותרים משא"כ דזר האסור מעיקרא, ומה"ע זידד שם לזאר שיטת זכ"י וזכ"ח דפליגי וזכרי זבלוט מזז"ח נמי אמרי ח"נ"ג וז"ל "ואולי סי"ל דכיון דזא מזשר בחלב דיינינן ליה כמעיקרא", ולזכנת הש"ך ניהא דברי הרשב"ה ולא קשיא קושית הפלתי, דה"נ כיון דמעיקרא אכתי הכל מותר, שפיר שייך ח"נ"ג, אך הפלתי נקט זביאור הדברים כפשוטו, דיסוד החילוק משום דזזשר בחלב נעשה כל אחד מהם לחפלא דאיסורא, והא דנקטו תוס' זלשונוס "דכל חד וחד זאפיה נפשיה שרי וכי איתנהו זכדי דדדי אסור" אינו אלא כזימן זעלמא דאין האיסור על הבלוט זכן דהא היתר הוא, אלא נעשים שניהם חפלא דאיסורא חדש, וה"ע ל"ש דזר אחר הבלוט מזז"ח].

ש"ל כן ומן הדיון, דאף הכחל לא אסרו אלס משום לתא דחתיכה זו בצלוע מאיסור עכ"ל.

ויעוין זר"א"ה בצדק הבית (שס) דהשיג על כך דינא דכרש"א [דאס זישלו צפחות מי"ע נעשה כנצילה וצעי ס' מלצדון] וז"ל זה אינו נכון דסוף דינא כתחילת דינא אפשר דמעיקרא כחל מן המנין ומלערך להעלות איסור שבו ועכשיו כשאסר הקדרה צשצילו תחמיר איסורו הוא הגורם האיסור ויהיה הוא עלמו חמור צשצילו דבר זה אינו לעולם הוא מלערך למנין ששים, וכן אני אומר צמה שנאסר צשצילו שאס נפל לקדרה אחרת שהוא עלמו מלערך לששים שאינו חמור מגופו של כחל עכ"ל.

בענין טעם כעיקר באיסורין דרבנן

רב הוגא צר יהודה צר אמר כוליא צחלצה הוב ושריא, וכתבו תוס' וז"ל וא"ת ליתסר כוליא משום דמפעפע צה לוצן כוליא דרבי יוחנן גופיה אסר לעיל (צ צ) לוצן כוליא כדאמרינן דממרע ליה וי"ל כיון דלא אסור אלא מדרצנן אינו אוסר את הכוליא עכ"ל, ודצריכה לריכים ציאור דאעו איסורין דרצנן אינן אוסרין תערובתן, ויעוין זר"א"ש (סכ"ד) וצריעצ"א דמשמע דאף איסור דרצנן גמור אינו אלא חומרצ בעלמא ממידת חסידות יעו"ש, אך צבר העירו האחרו' דמלשון התוס' דידן לא משמע כן, ויעוין צתפארת יעקב ובלצ אריה ויעוין צצהגר"א (סי קה סקמ"ו).

ונמלא דאית ציה צ' לדדים, דמחד נידון כחפלא דהיתרא ומאידך נידון כחפלא דאיסורא, ולהכי אמרו חכמים, דנהי דאוסר תערובתו ומשום דכלפי אחרים הוי חפלא דאיסורא, אך מ"מ כיון דאיכו כלפי עלמו הוי חפלא דהיתרא, שפיר מלי להלערך ולצטל [ואף דהציעול הוי כלפי אחרים, הקילו חכמים דסגי צמה דהוי חפלא דהיתרא כלפי עלמו, לענין דילערך לשיעור ששים ואכמ"ל].

ונראה דעד"ז נמי יצוארו דצרי כרש"א וסצרת הפלתו, דס"ל דנהי דהיכא דצישל הכחל צפני עלמו לא אסרוכו אף מדרצנן, והיינו דמדרצנן צכה"ג לא דיינינן ליה כחלצ, אך היכא דצישלו עם צשר אחר, כיון דצזה אסרוכו מדרצנן, ע"כ דדיינינן ליה כחלצ, וס"ל להרש"א דהא אי אפשר דמחד יהא נידון דאינו כחלצ וכהיתר כלפי עלמו ומאידך יהא נידון כחלצ וכאיסור כלפי צשר אחר, דהא הוי תרתו דסתרי, וע"כ דכל היכא דצישלו עם צשר אחר, מעתה דיינינן ליה כחלצ גמור אף כלפי עלמו, ולהכי הוי כחתיכה דנצילה [אלא דהיינו דוקא היכא דליכא נ"ע, דכיון דאסר תערובתו ע"כ דיינינן ליה כחלצ וכחפלא דאיסורא אף כלפי עלמו, אך היכא דאיכא נ"ע כיון דאס לא נדונו כאיסור יהא צזה שיעור ציעול צצירוף הכחל עלמו ולא יאסור תערובתו, לא דיינינן ליה כאיסור, והא דאוסר צקדירה אחרת יעוין צמשמרת הבית (ה צ) וז"ל מפני שעשאוהו כחתיכה אחרת צלועה מאיסור שהיא כנצלה שלא לחזור להחיר לאחר צישולה החמירו אפילו צכחל ועשאוהו כנצלה כ"ש צחתיכה צלועה מאיסור

ומעתה נראה לדון, דאיכא איסורין דרצנן
 דאף מדרצנן לא עשאום כמאכלות
 אסורות, וכל גדר האיסור אינו אלא גזירה
 והרחקה מן האיסור, אך עלם החפלא לא הוי
 חפלא דאיסורא כלל, וכיון דדין טעם כעיקר
 לא נאמר אלא צמאכלות אסורות, הרי דצהך
 איסורין דרצנן ל"ש דינא דטעם כעיקר, ויש
 לומר דזהו גדר דינא דלוצן כוליא, ד"ל דאף
 מדרצנן לא הוי מאכלות אסורות, דלא הוי
 "חלב דרצנן" אלא דחייבו רצנן לנקרו, ומש"ה
 לא שייך צזה דין טעם כעיקר.

וה"צ יל"ד צביאור דצרי תוס' גבי כחל, דכיון
 דיסוד איסורו אינו אלא משום גזירה
 שמה יאכלנו קודם שינא כל החלב שבו, אף
 מדרצנן לא הוי מאכלות אסורות, אלא הוי
 איסור גזרא בעלמא לאוכלו, אלא דהכא שפיר
 אוסר תערובתו, דצכלל הגזירה לדונו כאילו
 אכתי לא ינא כל החלב שבו וממילא דיינין
 דהחלב שבו אוסר תערובתו (וכדעמדו בעיקר
 הסברה) אך כיון דעלם החפלא לא הוי מאכלות
 אסורות אף מדרצנן, הרי הוא חשיב חפלא
 דהיתרא ולהכי מלערף לצעל [ואף אי נימא
 דדין טעם כעיקר אינו צאיסורי אכילה דוקא,
 מ"מ אכתי יש לדון דאינו אלא צאיסורי חפלא,
 והכא דהוי משום גזירה יתכן דאף מדרצנן לא
 חשיב אלא איסור גזרא בעלמא].

והנה צסוגיא דכחל אמר רב נחמן גיד צששים
 ואין גיד מן המנין כחל צששים וכחל מן
 המנין כו' אמר רבי יחזק צריה דרצ משרשיא
 וכחל עלמו אסור ואי נפל לקדירה אחרת
 אוסר, והקשו תוס' דכיון דכחל עלמו אסור
 נימא חנ"ג וניצעי ששים לצד מן הכחל, ותי
 דאיסור הכחל משום החלב שצגומות דלא
 נפיק, ואף דלצסוף נפלע הכל כתצו תוס' (צתי
 הצ') דמ"מ אסור משום גזירה שמה יאכלנו
 קודם שינא כולו, וכצר תמכו דח"כ אכתי
 קשיא, דכיון דעכ"פ אסור מדרצנן משום
 גזירה אמאי מלערף להתיר ולא צעינן ששים
 לצד מן הכחל [ולתי' קמא דהיינו משום
 דאפשר לסוחטו אסור יעוין צחור"ד (סי' קו
 סק"א) ובחזו"א (סי"ח סק"ד)].

ונראה לדון צביאור הדצרים צאופן מחודש,
 דהנה צחידושי רצינו חיים הלוי (פט"ו)
 ממאכלות אסורות) ייסד דליכא דין טעם כעיקר
 אלא צמאכלות אסורות וז"ל דהך דינא דטעם
 כעיקר יסוד דינו הוא דין אזהרת אכילה ולא
 נאמר רק צדין אכילה ולא זולת עכ"ל [ועפ"ז
 כתצ דצמקום דפקע מהחפלא דין ואיסור
 אכילה לא שייך ציה שוצ דינא דטעם כעיקר
 יעו"ש].